

GYÖRKEI JENŐ

BETHLEN-DOKUMENTUMOK MOSZKVÁBÓL

Ötven esztendeje, 1944. december 7-én, a Somogy megyei Marcali térségében Bethlen István gróf átállt a Vörös Hadsereg oldalára. Amikor elhagyta a bakonyi erdőséget és megadta magát az 57. hadsereg parancsnokának, kijelentette: „szeretnék szolgálatot tenni hazámnak”. Ugyanakkor kifejezte hajlandóságát arra nézve, hogy megfelelő segítséget nyújtson a Vörös Hadsereg parancsnokságának az államhatalmi és a helyi közigazgatási szervek működőképességének helyreállításában.

Bethlent az átállásban az a remény vezette, hogy a háborút igazságos békekötés követi majd. Abban reménykedett, hogy a győztesek részéről valóra válik a legnagyobb jótett, „a nagylelkűség a legyőzöttek iránt. Ha a Szovjetunió ezt a nagylelkűséget tanúsítja Magyarországgal szemben — mondotta —, a magyar nép azt sosem fogja elfelejteni.” A szovjet katonai vezetés Bethlent az első perctől kezdve mindvégig fogolynak tekintette. A „nagylelkűség”, amiben annyira reménykedett, sosem vált valóra.

*

Az alábbi dokumentumokat ez év márciusában az MTA kiküldetésében, moszkvai tartózkodásom során az Orosz Föderáció Fegyveres Erői Vezérkarának Központi Archívumából szereztem meg, Magyarország katonai és légügyi attaséja, Tömösváry Zsigmond ezredes hathatós segítségével.

I.

A VÖRÖS HADSEREG POLITIKAI FŐCSOPORTFŐNÖKE

A. Sz. Scserbakov¹
vezérezredes elvtárs részére

Csatoltan felterjesztem a 3. Ukrán Front táviratának másolatát, amely Magyarország volt miniszterelnöke, Bethlen István vallomását tartalmazza.

Melléklet: 2 lap.

(: B. Szapozsnyikov ezds.:)

A Vörös Hadsereg Politikai Főcsoportfőnöksége
7. csoportfőnökségének helyettese.²

1944. december 13.

- 1 Alekszandr Szergejevics Scserbakov vezérezredes (1901–1945) 1942-től a Munkás-Paraszti Vörös Hadsereg politikai főcsoportfőnöke.
- 2 A 7. csoportfőnökséghez az úgynevezett „speciális” propaganda tartozott, melyet az ellenség frontvonala és hátországa irányában fejtettek ki.

Távirat

3. Ukrán Front 44. 12. 12. 5804 sz.

December 7-én a Vörös Hadsereg oldalára állt át Magyarország volt miniszterelnöke, BETHLEN István. Vele együtt érkezett TRENKVALD repülő-százados is.³

Az előzetes kihallgatás folyamán Bethlen István a következőket vallotta:

„1874-ben születtem, apám földbirtokos, 3 ezer hold földtulajdonnal rendelkezett. Elvégeztem az egyetem jogi karát, politikai tevékenységet fejtettem ki. 1901-től egészen 1915-ig az országgyűlés tagja voltam, az »1848-as Függetlenségi Párt« küldötteként, amely párt Kosuth hagyományaira épült. A párt egy független Magyarország megteremtésére törekedett és az ellenzékben foglalt helyet a gróf TISZA vezette kormánnyal, majd a következő kormányokkal szemben is. A háború befejezése után Magyarország valamennyi pártja széthullott, és én 1921-ben a kormány élére kerültem azzal a célkitűzéssel, hogy elérjük az ország pénzügyi és gazdasági megszilárdulását és rekonstrukcióját. 1931-ben, a gazdasági válságot előrelátva, önként nyugállományba vonultam. 1931-től a felsőház tagjaként minden igyekezetemmel azon voltam, hogy megakadályozzam Magyarországnak a német politika uszályába kerülését. A kormány egyáltalán nem tanácskozta meg a képviselőházzal azt a lépését, mellyel hadat üzent a Szovjetunióknak. A Bárdossy-kormány fejéhez több politikai vezető személyiséget rendelték be, közöttük jómagamat is. A beszélgetés során egyenesen kimondtam véleményemet: a háborúba belépni igen könnyű — de abból kilépni nagyon nehéz. Részünkről semmiféle érdek sem fűződik ehhez a háborúhoz. Én kategórikusan ellene vagyok. Engem nem tévesztett meg az a körülmény, hogy Hitler bizonyos területeket visszacsatolt Magyarországhoz: ezt ő kényszerűségből tette. A Szovjetunióval folytatott békés tárgyalások révén is megkaphattuk volna azokat. További aktív háborúellenes megnyilatkozásokra már nem volt módom, mivel a háborús helyzet ezt számomra nem tette lehetővé. Mégis felléptem a háború ellen a felsőház bizottságainak valamennyi ülésén. A felsőház tagjainak egy része egyetértett velem. Ennek azonban nem lett szélesebb körű visszhangja, mivel a felsőházi tagság és maga a felsőház is igen nyugodalmatlan intézmény. Az én hallgatásom széleskörű volt, ezen túlmenően a háború ellen lépett fel az én újságom, a *8 órai Újság* is, amelynek szerkesztője a fiam volt. Az újságot esetenként kettő-négy napra is betiltották, de megtorlást velem szemben nem alkalmaztak. Márciusban, amikor a németek megszállták az országot, azonnali hatállyal betiltották az újságomat. A németek számos politikai vezető személyiséget letartóztattak, az én elfogatásomat is kezdeményezték, én azonban nem hagytam magam letartóztatni és Horthy segített elrejtőznom. Maga Horthy már régen ki akart ugrani a háborúból, de a kormány ellenezte. 1944. szeptember közepén a Horthy rezidenciáján tartott megbeszélésen olyan döntés született, hogy beszüntetjük a hadviselést, bár jól tudjuk, hogy a tisztikar — különösen a vezérkar jó része —, valamint az ifjúság német- és fasiszta-barát. A végrehajtás azonban nem járt számunkra sikerrel. Már március folyamán elhatároztam, hogy átrepülök a Vörös Hadsereg oldalára, de a repülőtereket a németek szállták meg. December elején meggyőztem azt a családot, amelynél rejtőztem, hogy az erdőbe húzódnva várjuk ki a Vörös Hadsereg beérkezését. Ez sikerült is. Mindezt nem azért tettem, hogy életemet mentsem, hanem azért, hogy jobban szolgálhassam hazámat és segítséget nyújthassak az orosz hadvezetésnek. Önöknél van fogságban Vörös tábornok,⁴ de ő katona és nem tehet annyit,

3 Trenkvald (Trinkwald) név a hivatásos tisztnek „sematizmusában” nem szerepel. Amennyit sikerült róla megállapítani, hogy lengyel származású és az első világháború idején K.u.K. repülő-százados volt. Az átállás első perceiben Betlennek a tolmácsolásban segített.

4 Vörös János (1891–1968) vezérezredes. 1944. március 19-től 1944. október 16-ig a Honvéd Vezérkar Főnöke. A nyilas hatalomátvételtkor átmegy a Vörös Hadsereghez. 1944. december 22-től 1945. november 15-ig az Ideiglenes Nemzeti Kormány honvédelmi minisztere. Bethlen tévedett, mikor azt hitte, hogy Vörös János fogoly.

amennyit én. Úgy vélem, hogy ha az orosz hadvezetés rölapok útján tudatja a magyar katonákkal, hogy önkéntes fogságba kerülésük után haladéktalanul visszatérhetnek otthonaikba, valamennyien átállnak az Önök oldalára.”

Hiteles

(olvashatatlan aláírás)
ezredes

Az Orosz Föderáció Fegyveres Erők Vezérkarának Központi Archívuma (a továbbiakban: OF FEE VK Központi Archívum) Fond: 32. Opisz: 11 309. Ügyirat: 230. Lapoldal: 72–74. 1944. december 13.

II.

Kiadv.-0592
H e t e d i k [példány]

1944. december 15.

A MPVH [MUNKÁS-PARASZT VÖRÖS HADSEREG] POLITIKAI CSOPORTFŐNÖKSÉGE 7. CSOPORTFŐNÖKÉNEK BURCEV VEZÉRŐRNAGY ELVTÁRSNAK

Felterjesztem annak a politikai kihallgatásnak a jegyzőkönyvét, mely Bethlen István, Magyarország volt miniszterelnöke és Horthy Miklós kormányzó főszárnysegédje, Gerlőczy vezérőrnagy¹ vallomásáról készült.

Melléklet – nevezett jkv. „24” lapon.

7. sz. pld.

A 3. Ukrán Front Pol. Csf-ség 7. osztályának vezetője
/: PITYERSZKIJ ezredes:/

6 pld. a címzetteknek
1 pld. gyűjtőbe

Címzettek:

1. sz. pld. A 3. Ukrán Front parancsnokának
2. sz. pld. A Haditanács tagjainak
3. sz. pld. A Politikai Csoportfőnöknöknek
4. sz. pld. A 3. Ukrán Front törzsfőnököknek.
5. sz. pld. A MPVH Pol. Fcsf-ségének
6. sz. pld. A 4. gárda hadsereg pol. osztályának

1944. 12. 15.

1 Gerlőczy Gábor (1894–1962) honvéd vezérőrnagy. Az archívumból kapott jegyzőkönyv csak Bethlen István kihallgatását tartalmazza.

.... sz. Jegyzőkönyv.

Készült Bethlen István, Magyarország volt miniszterelnöke politikai kihallgatásáról. Nevezett 1944. december 7-én állt át a Vörös Hadsereg oldalára. A kihallgatás vezetője Sz. I. Goldenberg őrnagy, a 3. Ukrán Front Pol. Csf-ég szerk.-kiad. o. vezetője, 1944. december 13-án.

Életrajzi adatok:

Gróf Bethlen István 1874-ben született. Születési helye Gernyeszeg² falu (Erdély), magyar származású, földbirtokos család szülötte. Felsőfokú képesítéssel rendelkezik. A budapesti egyetem jogi karán szerzett diplomát és elvégezte a mezőgazdasági akadémiát. Saját bevallása szerint reformista. Pártonkívüli. A hadseregben karpaszományos önkéntesként szolgált. Részt vett az első világháborúban — segédtiszti beosztásban. Nős, három fia van: az első a *8 órai Újság* volt szerkesztője (1944 márciusában a németek betiltották), a második egy budapesti vegyi üzem igazgatója, a harmadik a madridi magyar követség titkára volt (lemondott tiszttségéről Magyarország német megszállása kapcsán). Bethlen gróf 1700 hold földterületet birtokolt Erdélyben, amelynek tulajdonától megfosztották, miután Erdélyt Romániához csatolták. A politikai színtérre 1901-ben lépett, amikor is parlamenti képviselővé választották. 1921-től 1931-ig – Magyarország miniszterelnöke. 1931 és 1935 között parlamenti képviselő. 1936 és 1944 márciusa között a felsőház tagja. Megélhetését a nyugdíj és az exminiszterelnöki juttatás biztosította. 1944 márciusától, vagyis Magyarország német megszállását követően, letartóztatástól tartva, különböző helyeken rejtőzködni kényszerült. December 7-én elhagyta azt az erdőt, amelyben az utolsó öt napban rejtőzött és várta az oroszok beérkezését, majd megadta magát az orosz parancsnokságnak. Családja Budapesten maradt.

*A kihallgatás során Bethlen gróf a következőket adja elő:**Bethlen állami és politikai tevékenysége*

Miniszterelnökségem időtartama alatt fő feladatként tűztem magam elé az ország gazdasági és pénzügyi rekonstrukcióját. Így már 1924-ben sikerült Genfben döntésre vinnem a jóvátétel, a nemzeti valuta stabilizálása kérdéseit, megoldanom a szociális biztosítás bevezetését és más problémákat. A külpolitika nagy kérdéseivel ezért foglalkozni nem tudtam. Alapvető célkitűzésünk volt Magyarország ismételt egyesítése, vagyis vissza akartuk kapni az anyaországtól elszakított területeket, mint például Észak-Erdélyt, a Bácskát és Pozsonyotól Munkácsig a Csehszlovákiának átadott területeit. A kitűzött cél elérése érdekében arra törekedtem, hogy külföldön barátokat szerezzek az ügyhöz olyan kimagasló állami vezetők köréből, akik támogatást nyújthattak volna Magyarországnak az átalakulás területén. Így osztályrészemül jutott, hogy számos országban látogatást tegyek, mint Svájc, Anglia, Franciaország, Olaszország, Spanyolország, Törökország, Amerika és mások. Személyes kapcsolatba kerültem olyan államférfikkal, mint Poincaré, Clemenceau, Briand, Chamberlain, lord Cecil, MacDonald, Lloyd-George, Churchill³. A szovjet politikai vezető személyiségek közül személyesen megismertem Csicserin és Litvinovot⁴. Hitlerrel csupán egyetlen alkalommal találkoztam, 1933-ban, már hatalomra kerülése után. Én akkor körutazást tettem Németország területén és számos előadást tartottam. Hitlerrel mintegy félórás beszélgetést folytattam. Az első kérdésemre, miszerint szándékában áll-e Németországhoz csatolni Ausztriát, így válaszolt:

2 Gernyeszeg, Erdély, Maros–Torda vármegye. Ma Románia, Gornesti.

3 Raymond Poincaré (1860–1934) francia államférfi, több ízben miniszter. Georges Benjamin Clemenceau (1841–1929) francia politikus, 1906–1909 majd 1917–1920 miniszterelnök. 1919-ben a párizsi békekonferencián a francia küldöttség vezetője. Aristide Briand (1863–1927) angol konzervatív párti államférfi. Winston Churchill (1874–1965) angol konzervatív párti államférfi, 1940–1945 között az angol koalíciós kormány miniszterelnöke.

4 Georgij Vasziljevics Csicserin (1872–1936) szovjet államférfi, 1918–1929 külügyi népbiztos, a rappalli egyezmény aláírója. Makszim Litvinov (1876–1951) szovjet államférfi, diplomata. 1930–1939 külügyi népbiztos. 1934–1938 a Népszövetségben a szovjetunió képviselője.

„Eszemben sincs, Németországban már enélkül is elegendő katolikus van.” Második kérdésemre — szándékában áll-e a Rapallói Egyezmény⁵ érvényének fenntartása a Szovjetunióval — Hitler így válaszolt: „Érvényben kívánom tartani olyan feltétel mellett, hogy a Szovjetunió is betartja és nem fog kommunista propagandát kifejteni Németországban”, majd aztán elnevette magát és hozzátette: „Különbön egyetértek azzal is, hogy a Szovjetunió kommunista propagandát fejtson ki Németországban, azzal a feltétellel, ha számunkra is lehetőséget biztosít nemzetiszocialista propaganda folytatására a Szovjetunióban.” Hitler az első alkalomtól kezdve fecsegő–dicsekvő ember benyomását kellette bennem, amiről aztán az egész világ meggyőződhetett.

Franciaországban nem is törekedtem arra, hogy segítőköt keressek, mivel Franciaország volt a Kisantant létrehozásának kezdeményezője — Magyarország rovására. Sokkal inkább Angliában és Olaszországban igyekeztem segítséget szerezni, mégpedig Chamberlain és Mussolini révén. Mussolini nyíltan támogatott engem, de Chamberlain, ahogyan az általában sajátja az angoloknak, látszatra támogató, de titokban éppen ellentétes politikát folytatott, feltehetően kerülni akarta az összetűzést a franciákkal.

Az 1921–1931 közötti időszakban számomra nem sikerült a diplomáciai kapcsolatok felvétele a Szovjetunióval. Ennek az az oka, hogy az 1919. évi magyarországi forradalom az ország lakosságának zömét szembefordította a Szovjetunióval, és sok évnek kellett eltelnie ahhoz, hogy felszámoljuk a magyar lakosság rosszállását mindazzal szemben, ami a szovjetek nevéhez kapcsolódott.

1931-ben nyugállományba vonultam, két okból is: először, a gazdasági világválság kapcsán, amely különös erővel sújtotta Magyarországot, az adófizető polgárokat, és a nullával tette egyenlővé az ország háború után rekonstrukciója terén elért minden eredményünket; másodsorban romló egészségi állapotom miatt. Nyugdíjazásomat követően beválasztottak a felsőházba és tovább folytattam politikai tevékenységem. Ebben az időszakban (1931–1944 között) minden eszközzel arra törekedtem, hogy visszatartsam Magyarországot attól, hogy a németek „uszályába” kerüljön. Tartottam attól, hogy Hitler egy újabb háborúba sodorja a világot, és Magyarország, ha részt vesz ebben a háborúban, mindent elveszíthet. Azokban az időkben minden megnyilvánulásommal arra intettem állami vezetőinket: ne fűzzék szorosabbra kapcsolatainkat a hitleri klikkel. Még azt követően is, hogy Hitler bizonyos területeket adott át Magyarországnak Csehszlovákia, Románia és Jugoszlávia rovására, ismételten azt bizonygattam, hogy Magyarország többet érhetne el a Szovjetunióval folytatandó békés tárgyalások révén. És amikor Magyarország belépett a szovjetek elleni háborúba, én a felsőház külügyi bizottságában lezajlott üléseken nem egy alkalommal léptem fel azzal az igényemmel, hogy rendeljék vissza a magyar csapatokat a keleti arcvonalról és ne adjunk további magyar katonai erőket Hitler rendelkezésére. Ezen követelések hangoztatása során támogatást kaptam Prónaytól,⁶ a Földművelésügyi Minisztérium államtitkárától, Jankovicstól, aki választott felsőházi tag volt, és másoktól is. Hasonló álláspontot képviselt a *8 órai Újság* is, amelynek szerkesztője a fiam volt.

1944 márciusában, Magyarország német megszállását követően ezt az újságot betiltották. A németek számos Hitler-ellenes beállítottságú magyar politikai személyiséget börtönbe zártak. Horthy segítségével 1944. március 1-től különböző helyeken rejtőzködtem — Szegeczen, Szombathelyen és másutt. Az utolsó hely, ahol rokonaimnál rejtőztem, Boronka⁷ falu volt. Horthyval a kapcsolatot adjutánna, Tost [Gyula]⁸ alezredes útján tartottam (októberben a németek agyonlőtték).

5 Rapallói egyezmény, 1922. április 16. A Szovjetunió és Németország között Olaszországban megkötött egyezmény szerint a szerződő felek kölcsönösen lemondtak a háborúból eredő jóvátételi igényükről. Németország lemondott a szovjet–orosz területen államosított német javak utáni kárigényéről is. Az egyezmény kimondta a diplomáciai kapcsolatok helyreállítását.

6 Prónay György, báró (1887–1968) jogász, országgyűlési képviselő, felsőházi tag. 1928–1931 között földművelésügyi államtitkár.

7 Boronka, Somogy vármegye, Marcali járás.

8 Tost Gyula (1886–1944) Horthy adjutánna, alezredes.

Horthy és Magyarország háborúból való kiugratására irányuló kísérletei

Horthyval ebben az időszakban 4–5 ízben tudtam találkozni, általában gépkocsit küldött érttem a futárjával, amely éjszaka vitt engem Horthyhoz a Palotába. Utolsó találkozásunkra 1944. szeptember végén került sor.

Horthy tipikus tengerész admirális. A szárazföldi csapatok irányításában gyengének bizonyult. A múltban Horthy az osztrák–magyar haditengerészeti flottát vezényelte. Bátor ember, senkitől és semmitől sem fél, nézeteit nyíltan hangoztatja, jólelkű, túlzottan is hiszékeny, könnyen aláveti magát más emberek befolyásának. Politikai vonatkozásban nem képzett, politikai kérdésekben intuitív módon hoz döntéseket. Horthy egyetlen párthoz sem tartozik, de szenvedélyes magyar hazafi és képes együttműködni minden olyan párttal, amely Magyarország érdekeit védelmezi. Igen nagy tekintélynek örvendett az egész országban. Magyarország német megszállásának pillanatától azonban tekintélye hanyatlott. Horthy nemegyszer közölte velem, hogy miként a hajó kapitánya nem hagyhatja el a helyét, úgy ő sem fogja elhagyni posztját.

A Horthyval történt találkozásaink alkalmával részletesen megvitattuk az országban kialakult helyzetet és a nemzetközi eseményeket. Horthy már régen arra törekedett, hogy kivesse az országot a háborúból, megértette, hogy Magyarország szövetsége Németországgal pusztulást hoz az országra. Már a Don mentén bekövetkezett katasztrófa után arról beszélgettünk vele, hogy katonáink semmiért, számukra idegen ügyért áldozták életüket. Horthy gyakran tárgyalt a vezérkar képviselőivel, 3 vagy 4 levelet menesztett Hitlernek, arra törekedve, hogy elérje a magyar csapatok visszavonását a keleti arcvonalról, de ezt megvalósítani nem sikerült. Ez év [1944] júliusában végleg a németekkel való szakítás mellett döntött. Erről nyilatkozott a hozzá közel álló személyiségek körében, erről beszélt velem és Fischer⁹ belügyminiszterrel is.

1944. szeptember közepén Horthynál tanácskoztak Magyarország vezető katonai és politikai személyiségei. Összesen kb. 15 személy vett részt a tanácskozáson, köztük maga Horthy, Lakatos [Géza] miniszterelnök, Károlyi [Gyula], Esterházy [Móric] volt miniszterelnökök, jómagam, Csatay [Lajos vezérezredes, honvédelmi miniszter], Vörös János vezérkari főnök, Röder volt vezérkari főnök, Kánya [Kálmán]¹⁰ és mások. A megbeszélés mintegy öt és fél órán át tartott. Horthy szorgalmazta Magyarország katonai és politikai helyzetének megvitatását. Csatay honvédelmi miniszter beszámolt az arcvonalakon kialakult helyzetről és olyan következtetést vont le, hogy a Németország és szövetségesei oldalán vívott háború már elvesztett. Vörös János vezérkari főnök jelentést tett Németország ember- és anyagi tartálékainak helyzetéről, a szövetségesek és az ellenség helyzetéről, majd hasonló következtetésre jutott. Én a felszólalásomban támogattam a hadsereg vezetőit és kifejtettem, hogy a háború folytatása nemzetellenes büntet. „Ha az oroszok mint szövetségesek hatolnak be Magyarország területére — mondtam —, úgy ők olyan magatartást fognak tanúsítani, mint a legcivilizáltabb nemzet a világon. Ha azonban ellenségként vonulnak be, akkor én ezt nem tudnám garantálni. Szükségesnek tartom egy küldöttség azonnali menesztését Moszkvába azzal a céllal, hogy fegyverszüneti tárgyalást folytasson.”

Lakatos miniszterelnök egyetértett velem, de kijelentette, hogy egy ilyen felelősségteljes döntéshez a parlament egyetértése is szükséges. Erre Esterházy volt miniszterelnök leszögezte: „Amikor a kormány hadat üzent, nem kérte ki a parlament véleményét és ezzel megszeg-

9 Keresztes-Fischer Ferenc (1881–1948) politikus, miniszter. 1931. augusztus 24–1935. március 4.; majd 1938. május 14–1944. március 22. közt belügyminiszter. A második világháború idején Horthy személyes környezetének tagja, a Bethlen–Kállay-féle konzervatív csoport tagja, az angolszász orientáció képviselője.

10 Csatay Lajos (1886–1944) vezérezredes, honvédelmi miniszter a Kállay-, a Sztójay- és a Lakatos-kormányban. 1944. október 16-án feleségével együtt öngyilkos lett. Lakatos Géza (1890–1967) vezérezredes, 1944. augusztus 29-től 1944. október 16-ig miniszterelnök. Ausztráliában hunyt el. Kánya Kálmán (1868–1945) külügyminiszter, majd berlini követ. Esterházy Móric (1881–1960) gróf, nagybirtokos. 1917. június 15-től augusztus 20-ig miniszterelnök. A második világháború idején a képviselőház honvédelmi bizottságának tagja, Kállay Miklós hfve.

te az alkotmányos törvényeket. A békeidők leendő parlamentje majd megbocsájtja nekünk, ha annak szankcionálása nélkül kötünk az ország számára előnyös békét, és soha sem fogja számonkérni, ugyanakkor soha sem fogja megbocsájtani, hogy tudomása nélkül indítottunk a nemzet számára halálos kimenetelű háborút.” A tanácskozás résztvevői sorában egyetlen ember sem akadt, aki a háború folytatása mellett kardoskodott volna, mégis olyan vélemény alakult ki, hogy egy ilyen döntő kérdésben elengedhetetlen a minisztertanács döntése. Én ismételtelen ez ellen a vélemény ellen voltam, kijelentve, hogy ha ezt a kérdést döntésre a minisztertanács elé visszük, akkor erről azonnal tudomást szereznek a németek, mivel a kormányban árulók, kifejezetten német kémeek is helyet foglalnak — Jurcsek¹¹ földművelésügyi miniszter és Reményi-Schneller¹² pénzügyminiszter személyében.

A miniszterelnök azonban ennek ellenére másnap 9 órára kormányülést hívott össze. Az ülés kezdete után alig fél órával a németek már tudtak a kormány tanácskozásáról. Az ülésen a miniszterelnök előterjesztésével szemben éles kritikát hangoztattak az áruló miniszterek. A kormány döntése nélkül Lakatos miniszterelnöknek nem állt szándékában lépéseket tenni a békekötés érdekében, mivel attól tartott, hogy a németek letartóztatják. Én magam az ülést követően azonnal elhagytam Budapestet, én is félttem a letartóztatástól. Reggel gépkocsit küldött értem Horthy. Megérkezésem után elmondta, hogy a minisztertanács végül is nem hozott döntést, ő maga pedig nem tudja, mit is tegyen. Én azt tanácsoltam, cselekedjék a saját szakállára és kockázatára. Horthy egyetértett és négy megbízottat indított Moszkvába¹³ azzal a feladattal, hogy előzetes tárgyalásokat folytassanak a fegyverszünetről. Közöttük volt bizonyos Faust Imre — a kommunista párt budapesti munkatársa — és Atzél, a kommunista párttal szimpatizáló személy. A küldöttek Moszkvába érkezésüket követően jelentették: Moszkvában barátságos fogadtatásban részesültek és [a szovjetek] kijelentették, hogy készek Magyarország hivatalos küldöttségét fogadni, de két elengedhetetlen feltételt szabtak a béketárgyalások megkezdéséhez: 1) Magyarország azonnal hatállyal szakít Németországgal és hadat üzen a németeknek; 2) a szovjet csapatok bevonulnak Magyarország területére. Ismert tény számomra, hogy Horthy még egy négy fős békedelegációt küldött Moszkvába.¹⁴ Kettőt közülük ismerek, ezek Szent-Iványi Domokos¹⁵ és Teleki Géza (a néhai miniszterelnök fia, a németek kivégezték, professzor). Ők alá is írták a fegyverszüneti egyezményt a szovjet kormánnyal, de Magyarországra nem tértek vissza, hiszen ebben az időben ment végbe a Szálasi Ferenc-féle fordulat és Horthy őrizetbe vétele.

Így tehát valamennyi olyan kísérletünk, hogy Magyarországot kivezessük a háborúból, kudarcot vallott.

11 Jurcsek Béla (1893–1945) földbirtokos. 1944. március 22-től 1944. október 16-ig, majd a Szálasi-kormányban is földművelésügyi miniszter. 1945-ben öngyilkos lett.

12 Reményi-Schneller Lajos (1892–1946) politikus. 1938. március 9–1944. október 16. közt pénzügyminiszter. A Népbíróóság 1946-ban mint háborús bűnöst ítélte el, kivégezték.

13 A Moszkvába küldött nemhivatalos fegyverszüneti delegáció (az úgynevezett Faust-küldöttség) a Horthy-féle Kiugrási Iroda kezdeményezésére alakult. Feladata a fegyverszüneti feltételek kipuhatólása volt. Tagjai voltak Faust Imre (1897–1963) könyvkiadó; báró Atzél Ede földbirtokos és Dudás József (1913–1957) kommunista mérnök, az 1956. évi forradalom későbbi vezéralakja, akit 1957. január 19-én kivégezték. A küldöttség szeptember 24-én ment át a fronton, ahonnan 26-án repülőgépen Moszkvába vitték őket. Október 3-én érkeztek vissza. Bethlen a küldöttség létszámát illetően téved.

14 A Faragho Gábor vezérezredes vezette fegyverszüneti delegáció 1944. október 1-én érkezett Moszkvába. Tagjai voltak: Szent-Iványi Domokos (1898–1980) a Kiugrási Iroda helyettes vezetője és Teleki Géza egyetemi tanár, a néhai miniszterelnök fia. Az előzetes fegyverszüneti egyezményt október 11-én írták alá. Bethlen téved, a delegáció három fős volt.

15 Szent-Iványi Domokos (1898–1980) köztisztviselő, politikus. Az 1943 végén ifj. Horthy Miklós vezetésével létrehozott Kiugrási Iroda h. vezetője, főtanácsadója. 1944. október 1-jén Moszkvába érkező fegyverszüneti delegáció tagja, akit ez alkalomból minisztériumi tanácsosból rendkívüli követté és meghatalmazott miniszterré léptettek elő. A tárgyalások után Moszkvában maradt az Ideiglenes Nemzeti Kormány és a szovjet kormány közötti összekötőként. 1947-ben külföldre távozott. Németországban, Heidelbergben hunyt el.

Miért folytatja Magyarország a háborút Németország oldalán

Olaszország, Románia, Bulgária és Finnország kilépett a háborúból, és szegyenletes tény marad az, hogy a magyar hadsereg folytatja a hadviselést Németország oldalán. Ebben rejlik az én szerencsétlenségem is. A németek már jóval a háború előtt sikeresen megszervezték az „ötödik hadoszlop” működését Magyarországon. Az országban közel egymillió német-sváb élt, ők a magyar lakosság gazdag és privilegizált részét képezik. A volt osztrák–magyar hadsereg tisztikara szinte teljes egészében az maradt, ami volt, és túlnyomó többségében németekből áll (részükről csupán a családnevek változtak magyarrá). Természetes, hogy mindez komoly szerepet játszott — és még ma is szerepet játszik — abban, hogy Magyarország belépett a háborúba Németország oldalán. Mindezeket túl még számításba kell venni a fasiszta propaganda befolyását a katonaságra az elmúlt öt év folyamán. Mindezek ellenére szilárdan hiszem, hogy a magyar hadsereg zöme nem óhajt tovább harcolni a németek oldalán. A magyar katonák tömegesen dezertálnak napjainkban, nagy részük önként vállalja a hadifogságot. Saját szememmel láttam, hogy Marcali körzetében egy egész zászlóalj katonái, élükön a parancsnokkal, felosztatták az alakulatot és hazatértek otthonaikba. „Nincs értelme a további harcnak — jelentette ki a zászlóalj parancsnoka —, én hazamegyek, katonák, mindnyájan elmehetnek.” Meggyőződésem, hogy egyetlen magyar katonára sem fog soha többé Magyarország határain túl menni, ha pedig Budapest elesik, a magyar hadsereg aligha fogja az ellenállást tovább folytatni.

Egész magyar egységek álltak volna át a Szovjet Hadsereg oldalára, ha a katonák meggyőződhetek volna arról, hogy nem kerülnek fogságba és nem küldik őket valamelyik táborba (az orosz fogságtól félnek, mivel a náci propaganda ijeszti őket festett az orosz fogság vélt borzalmairól), hanem hazaaengedik őket. Az ellenállás beszüntetését célzó propaganda legjobb módszere lenne, ha az orosz hadvezetés magyar hadifoglyokat küldene az arcvonal másik oldalára, a magyar alakulatokhoz azzal a céllal, hogy győzzék meg bajtársaikat, ha átmennek az oroszok oldalára, életben maradnak, egészségesek maradnak és azonnal hazatérhetnek családjaikhoz.

A háború kilátásai és a háború utáni világ

A legkisebb kétségem sincs afelől, hogy Hitler a háborút már elvesztette. Mégis, további óriási erőkifejtésre van szükség végleges szétzúzásához, hiszen a hitleristák most már a szó szoros értelmében a saját bőrüket mentik, ezért szívósan fognak küzdeni. Ezen kívül számításba kell venni, hogy a németek ma már a saját területükön harcolnak és sokkal nagyobb manőverezési lehetőségekkel rendelkeznek. Ez természetesen a vereségtől nem menti meg őket, de a háború befejezésének időpontja kitolódhat. Figyelembe kell venni továbbá a németek hagyományosan jó szervezőképességét; a németek rovására bármit el lehet mondani, csak azt nem, hogy nem tudnak jól szervezni. Igaz, egy dolgot mégsem tudtak megszervezni — a győzelmiüket, de az már nem rajtuk múltott. Senki sem értékelte kellőképpen a Vörös Hadsereg erejét és ütőképességét, és elsősorban Hitler maga nem számolt ezzel kellően. A Vörös Hadsereg sikerének titka éppen az emberi erőfölényben és a fegyverzet túlsúlyában rejlik. A németekhez hasonlóan a magyarok közül is számosan úgy vélték, hogy a háború folyamán Oroszország széthullik, ellentéték robbannak ki egyes népei között. Én kétséggel fogadtam nézeteiket és bizonygattam előttük, hogy a Vörös Hadsereg soha nem látott és hallott meglepetéseket tartogat számunkra. A Szovjetunió népei hálával tartoznak Sztálinnak azért a tényért, hogy a Vörös Hadsereg győzelmet aratott. Sztálin, bár őt személyesen nem ismerem, vitathatatlanul nagy ember: ő a forradalom zűrzavarából (és én jól tudom, mi is az a forradalom) rendet, a romokból óriási ipart és gazdaságot, a volt cári hadsereg maradványaiból hatalmas Vörös Hadsereget teremtett.

Európa és az egész világ jövője attól függ, mennyire lesz a háború befejezését követő békekötés igazságos. Ez az első és legfontosabb tényező. A második: az egész világ jóléte attól tehető függővé, hogy mennyire lesz szilárd a három nagyhatalom — a Szovjetunió, az Egyesült Államok és Anglia — jelenleg meglévő szövetsége. Igazságos békét kötni annyit jelent, mint felszámolni Hitlert és bandáját, lefegyverezni Németországot, de nem megosztani azt,

nem megkárosítani a kis országokat, a legszigorúbban megbüntetni a háborús bűnösöket, de nem a népeket, meghúzni a helyes államhatárokat, de lehetetlenné tenni a revans lehetőségét a legyőzött államok részéről. Alakulhat tetszés szerinti számú intézmény a volt Népszövetséghez hasonlóan, de ha a béke nem lesz igazságos, az újabb háború kirobbanását nem tudjuk elkerülni. Annakidején, amikor Franciaország vereséget szenvedett, Bismarck óvta a német császárt attól, hogy anektálja Elzász-Lotharingiát, mivel előre látta, hogy ez a terület Erisz viszályt keltő almáját fogja jelenteni Franciaország és Németország között. Bismarck szavai igaznak bizonyultak. Ugyanez a helyzet Erdéllyel is. Én a legkategorikusabban elítélem Észak-Erdély átadását Romániának: Észak-Erdélyben 1 millió 399 ezer magyar és 1 millió román él. Ha nem csatolják vissza Magyarországhoz — nem lesz béke és rend. Ugyanez a helyzet a Bácskával is, ahol a németek alkotják a lakosság viszonylagos többségét: a szerbek csupán 1740-ben jöttek be Bácska területére, menedéket kérve a magyaroktól a törökök üldözése elől. Én nagyon is jól értem, hogy ezek a területek jelen pillanatban nem adhatók vissza a magyaroknak, de mindenképpen gondolni kell arra, hogy Erdély ugyanazt jelenti a magyarok számára, mint Elzász a franciák számára.

Nekem különösen fájdalmas Erdély helyzete, annál is inkább, mivel Hitler az elmúlt öt év folyamán előnyben részesítette a románokat ebben a kérdésben. Magyarországnak számos közös érdeke van Oroszországgal. A magyarok, az oroszokhoz hasonlóan, érdekelték abban, hogy sem Németország, sem Románia ne legyen erős állam. A legnagyobb jótett a győztesek részéről: a nagylelkűség a legyőzött nemzetek iránt. Ha a Szovjetunió ezt a nagylelkűséget tanúsítja Magyarországgal szemben, a magyar nép azt sohasem fogja elfelejteni.

*

Magyarországon, a háború idején a németek politikája egészében arra irányult, hogy saját kezükbe kaparintsák a magyar gazdaságot és azt Németország szolgálatába állítsák. Így, különböző machinációik révén, a legnagyobb magyar iparvállalatok gyakorlati gazdáivá lettek, miközben folytatták a gabona és az állatállomány kiszállítását az országból. Igaz, hogy a németek ennek ellentételezése fejében gyógyszer-, különböző hadieszköz- stb. szállítást helyeztek kilátásba a magyarok számára. Ezek az ígéretek azonban csak papíron maradtak, ezért Németország adóssága a magyarok felé ma megközelíti a 3 milliárd pengőt (ez Magyarország éves nemzeti jövedelmének közel felét jelenti). Miután a németek bevonultak Magyarország területére, olyan követelésekkel léptek fel, hogy napi 7 millió pengő összeget biztosítson a kormány számukra a német megszálló haderő fenntartási költségei címén. Mindez felzúduláshoz vezetett a magyar nép részéről a német megszállókkal szemben, de a Szálasi- és társai féle csatlósokkal szemben is. Szálasi feltétel nélkül teljesíti Hitler minden utasítását. Szálasi beszédei valójában idézetek Hitler *Mein Kampf* című művéből. Támogatói csupán a fasiszta beállítottságú magyar főtisztek soraiból kerültek ki, a magyar nemzet soraiban semmiféle tekintélyt sem élvez.

A jövő Magyarországnak élén valamennyi befolyásos párt képviselőiből alakult kormányzatnak kell állnia: én itt a keresztényszocialista pártra, a szociáldemokratára, a demokratára, a kommunista és a parasztpártra gondolok. A jelenlegi hárompárti koalíció — a keresztényszocialista és demokrata párt részvétele nélkül — nem életképes. A kommunisták — a Rákosi-féle emigránsok, de hasonlóan Károlyi gróf, aki az utóbbi 30 évben Londonban élt — a nemzet szemében nem rendelkeznek kellő tekintéllyel. Más dolog, hogy olyan emberek, mint Kállay volt miniszterelnök, aki minden eszközzel szabotálta a német követelések teljesítését, és akit később a magyar fasiszták letartóztattak, vagy Szentmiklóssy volt külügyminiszter-helyettes és mások, nagy befolyással rendelkeznek a széles néptömegek körében. Az ilyen személyiségek zömét a németek börtönbe vetették, Németországba szállították, de azért Magyarországon vannak még olyan személyiségek, akik alkalmasak arra, hogy a nemzet boldogulását szem előtt tartva irányítsák az országot, megőrizve annak függetlenségét és szabadságát, biztosítva azt, hogy elfoglalhassa megérdemelt helyét az európai nemzetek családjában.

Megjegyzés:

Bethlen gróf hajlandóságát fejezte ki arra nézve, hogy megfelelő segítséget nyújtson a Vörös Hadsereg parancsnokságának az államhatalmi és a helyi közigazgatási szervek működőképességének helyreállításában. Bethlen gróf kifejezésre juttatta készségét aziránt is, hogy felhívással forduljon a magyar nemzethez és a magyar hadsereghez.

A 3. Ukrán Front Pol. Csf-ség 7. o.
szerk.-kiad. alo. vezetője

/:Goldenberg őrnagy:/

OF FEE VK Központi Archívum Fond: 243. Opisz: 2914. Ügyirat: 242. Lapoldal: 273–283.

III. PETROVSZKIJ EZREDES ELVTÁRSNAK A 3. UKRÁN FRONT POL. CSF-SÉG 7. OSZTÁLYA VEZETŐJÉNEK

BETHLEN gróf
(Életrajzi adatok)

Gróf Bethlen István 1874-ben született Gernyeszegen. Arisztokrata erdélyi családból származik, amely fontos szerepet játszott Magyarország történetében. Egyik őse Bethlen Gábor, aki 1613–1629 között Erdély fejedelme volt. Abban az időben Erdély volt az egyetlen magyar terület, amely megőrizte függetlenségét az osztrákokkal és a törökökkel szemben. Ősei közül többen — Bethlen János, Miklós és Farkas — Erdély kancellárja posztját töltötték be. Ugyanakkor országuk jeles történészei is voltak. Így Bethlen István politikai karrierjét jelentős mértékben a családi hagyományok határozták meg. Bethlen családi kapcsolatban áll a legismertebb erdélyi főúri családokkal. Édesanyja Thököly grófnő. Rokonság köti össze Béli gróffal, Bornemissza báróval és több más erdélyi arisztokrata családdal. A család ősi vallása — protestáns.

Bethlen középfokú végzettséget a Tereziánumban (Bécs melletti líceum) szerzett, majd a budapesti egyetem jogi karán folytatta tanulmányait. Elvégezte a magyar mezőgazdasági akadémiát is. Jól beszél angolul, franciául és németül.

1901-ben, 27 éves korában küldötté választják a parlamentbe a Szabadság Párt listáján. Később szakított ezzel a párttal és az ún. Kossuth-párt tagja lett, amely Magyarország Auszriától való teljes levállását tűzte ki céljául. 1916-ig maradt e párt soraiban, amely a magyar burzsoázia liberális csoportjának törekvéseit képviselve Anglia és Franciaország irányában orientálódott. Amikor gróf Károlyi Mihály állt a függetlenségi párt élére, Bethlen kilépett a pártból. Az első világháború éveiben sokat foglalkozott az erdélyi ügyekkel, parlamenti és sajtókampányt vezetett az erdélyi románok ellen.

Amikor 1918 októberében Magyarországon forradalom zajlott le és Károlyi Mihály polgári-demokratikus kormánya jutott hatalomra, Bethlen távozott a politikai élet színteréről és erdélyi birtokaira vonult vissza. Onnan 1919-ben tért vissza, amikor a románok megszállták Erdélyt és a végrehajtott agrár-reform következtében birtokai, amelyek több ezer hektárt tettek ki, felosztásra kerültek a román parasztok között. Ez időtől kezdve az erdélyi kérdés, az a törekvés, hogy az erdélyi területet Magyarország visszakapja, fontos helyet foglal el Bethlen világnézetében. Később, vagyonának maradványaiból, földbirtokot vásárolt Inke¹ környékén. A Tanácsköztársaság megalakulását követően Bethlen átmege a francia csapatok

1 Inke, község Somogy megyében, a nagyatádi járásban.

által megszállt Szedgedre, ahol fontos szerepet játszik a szovjetellenes kormány megalakításában. E kormány képviselőiben Bécsbe utazik, ahol maga köré tömöríti a magyar ellenforradalmi emigrációt. Ettől az időtől kezdve Bethlen a magyar polgári politikai személyiségek első sorában foglal helyet, neve Európa-szerte ismertté válik. A forradalom kibontakozásával párhuzamosan feladja eddigi liberális elveit és meggyőződéses ellenforradalmárrá, konzervatív szellemiségű politikussá válik. Ezen az alapon kerül közeli kapcsolatba Horthyval, és hamarosan közeli barátja és elválaszthatatlan tanácsadója lesz.

Horthy hatalomra jutása után Bethlen alakít kormányt (1921 áprilisában). Tíz éven át — egészen 1931-ig tölti be a kormányfői tiszteket, így feltehetően ő a háború utáni Európa leg-hosszabb ideig funkcionáló miniszterelnöke. 1921 októberében aratja első jelentős külpolitikai győzelmét: Olaszország közreműködésével eléri, hogy visszacsatolják Magyarországhoz Sopron városát és környékét, amelyet a háború után Ausztria kapott meg. Ezekben a hónapokban Bethlen kormányfőként küzd Habsburg Károly azon kísérletei ellen, hogy trónkövetelőként visszakерüljön Magyarország királyi székébe. Bethlen álláspontja ebben a kérdésben azon alapult, hogy először: fenntartsa a jó viszonyt a Habsburg-házzal ellenséges győztes nagyhatalmakkal, másodsor: segítse Horthyt, aki maga is igényt formált a magyar királyi trónra. Horthy és Bethlen győzedelmeskedett. Károly kísérletei kudarcba fulladtak.

Külpolitikájában Bethlen óvatos revizionizmust követett, arra törekedve, hogy békés úton szerezze vissza Magyarország számára a világháború befejezését követően elszakított területeket. Ezért törekedett az olasz szövetség megszilárdítására és a jó kapcsolatok kialakítására Angliával. Magyarország ekkor oppozíciós álláspontot foglalt el Franciaországgal és annak közép-európai szövetségeseivel — Csehszlovákiával, Jugoszláviával és Romániával — szemben, mivel ezek érdekében állt a Magyarországtól elszakított területek megtartása. Belpolitikájában Bethlen, aki aktív résztvevője volt a Magyar Tanácsköztársaság szétzúzásának, folytatja a megtorlás politikáját a kommunistákkal szemben. Megalapítója a Magyar Élet Pártjának, amely egészen az ország német megszállásáig kormánypártként működött. Bethlen belpolitikai irányvonala és lépései konzervatív és mérsékelt reakciós jellegűként értékelhetők.

Bethlen kormánya következetesen szovjetellenes álláspontot képviselt, nem létesített diplomáciai kapcsolatokat a Szovjetunióval.

Bethlen sikereinek sorában célszerű megemlíteni, hogy a Népszövetség révén számos hitelhez sikerült az országot hozzájuttatnia, megkötötte 1927-ben az olasz–magyar egyezményt és fokozatosan megszilárdította Magyarország külpolitikai pozícióit. Bethlen átlagon felüli publicistának és szónoknak bizonyult. A politikai, gazdasági és történelmi témákban publikált írásai folyamatosan jelentek meg a *Times* című újságban és más vezető angol és amerikai lapokban.

1931-ben Bethlen kéri nyugdíjaztatását. Ennek okai nem ismeretesek, hiszen pártja ekkor is rendelkezett a parlamenti többséggel. Továbbra is Horthy közeli barátja marad, de a következő kormányokkal szemben oppozíciós álláspontot képvisel. Nagykanizsa városa újra országgyűlési képviselőjévé választja. A polgári történészek véleménye szerint Bethlen szakítása a kormánnyal azzal magyarázható, hogy tiltakozni akart az ország fasizálódása ellen és ellenezte a Hitler Németországa felé való orientációt, azt javasolva, hogy feltétlenül őrizzék meg az angolbarátságot. Feltételezik, hogy Bethlen mindenképp ellenezte, hogy Magyarország részt vegyen a Szovjetunió elleni háborúban.

Bethlen továbbra is széleskörű népszerűségnek örvend a lakosság körében. Tekintélyt élvez az arisztokrácia körében, kivéve azt a réteget, amely a Habsburg-dinasztia magyarországi visszatérésének híve. De pártolónak zöme maga a lakosság. Sokan vannak a szociáldemokraták soraiiban és a kiscgazda párt tagjai között, akik Bethlent nagy hazafinak tartják, tisztelik liberális és Hitler-ellenes beállítottságát.

Kaposvár lakossága úgy véli, hogy Bethlen most is az Inke közelében lévő birtokán tartózkodik.

Az 57. HDS. Pol. osztály 7. alo. vezetője

(KRJUKOV alezredes)

OF FEE VK Központi Archívum Fond: 243. Opis: 2914. Ügyirat: 242. Lapoldal: 299–302. Dátum nélkül (feltehetően 1944. december 7. előtt kelt).

IV.
A 3. UKRÁN FRONT POL. CSF-SÉG 7. OSZTÁLYA VEZETŐJÉNEK
PITYERSZKIJ EZDS. ET-NAK

Csatoltan felterjesztem azt a jegyzőkönyvet, amely BETHLEN István politikai kihallgatásáról készült.

Melléklet: Fenti 8 pld-ban

Az 57. hds. Pol. O. 7. alo. vez.

(KRJUKOV alez.)

108. számú jegyzőkönyv

Készült BETHLEN István politikai kihallgatásáról, aki 1944. december 7-én állt át a Vörös Hadsereg oldalára Marcali körzetében. 1944. december 8-án.

A kihallgatás vezetője:
Kryukov alezredes
Komarov százados.
Tolmács: Zajcev hadnagy.

Általános adatok:

Bethlen István, magyar, született 1874-ben, apja földbirtokos, aki 3 ezer hold földdel rendelkezett. Elvégezte az egyetem jogi fakultását. Politikai tevékenységet folytat. 1931-ben a hadsereg tiszteletbeli ezredese címet adományozták számára. Nős, három fia van. Egyikük — a madridi magyar követség titkára — megtagadta a Szálasi kormány elismerését. Másik fia a Bethlen tulajdonában lévő *8 órai Újság* szerkesztője, a harmadik egy budapesti gyár igazgatója.

Bethlen Istvánt első ízben 1901-ben választották országgyűlési képviselővé Marosvásárhely választási körzetében (Kolozsvár mellett), az 1848-as Függetlenségi Párt jelöltjeként, amely Kossuth hagyományait igyekezett folytatni. Ez a párt ellenzéki álláspontot foglalt el az osztrák–magyar kormányzat valamennyi összetevőjével szemben, mivel legelső követelése a független Magyarország megalakítása volt. Az 1914. évi háborúban a párt a háború kérdésében nem tért el a kormány irányzatától, mivel arra törekedett, hogy Romániától és Szerbiától visszaszerezze az „elszakított” magyar területeket. A háború befejezése után valamennyi magyar párt széthullott. A volt „függetlenségek” kétféleképpen viszonyultak a háború kimeneteléhez. Az Osztrák–Magyar Monarchia széthullása következtében Magyarország elnyerte függetlenségét, de a „függetlenségek” által remélt területeknek csupán egyharmadát kapta vissza.

1921-ben Bethlen István mint pártonkívüli a magyar kormány miniszterelnöke lett. A kormány célul tűzte maga elé az ország gazdasági, ipari és pénzügyi rekonstrukciójának megvalósítását. Számos olyan intézkedést tett, például a társadalom-biztosítás bevezetését, amely mind ez ideig nem érvényesült az országban. Bethlen István egészen 1931-ig töltötte be a kormányfői tiszteletet. 1931-ben, jól látva, hogy az országot, egész Európához hasonlóan, gazdasági válság fenyegeti, nyugállományba vonult. Mint ilyen elnyerte a felsőházi tagságot és számos felsőházi bizottság tagjaként a továbbiakban is részt vett az ország politikai életében. Láttá, hogy az ország egy „meredek lejtőn” csúszik lefelé és igyekezett megakadályozni, hogy Magyarország a németek uszályába kerüljön. Az a tény, hogy német közreműködéssel bizonyos csehszlovákiai, romániai és jugoszláviai területeket csatoltak vissza Magyarországhoz, nem tévesztette meg Bethlent. Ezekről a területekről ugyanis Hitler nem önként mondott le, ugyanis a Münchener Konferencián e területek visszacsatolására éppen Mussolini tett javaslatot és magának Magyarországnak a nyomására született a döntés, mivel olyan fenyegetéssel lépett fel, hogy ellenkező esetben a haderő mozgósítására kerül sor. Foglyunk úgy vélekedik, hogy Magyarország sokkal többet is kaphatott volna, ha békés tárgyalásokat folytat a Szovjetunióval.

A Szovjetunió elleni hadüzenet a parlament jóváhagyása nélkül született. Bárdossy miniszterelnök 1941 júniusában csupán a politikai pártok legmagasabb szintű képviselőit kérte magához. Arra a kérdésre, hogy ő maga miként vélekedik a szovjetek elleni hadüzenetről, Bethlen nyíltan kijelentette: „A háborúba belépni igen könnyű. Kilépni belőle nagyon nehéz. Bennünket semmiféle érdek sem fűz ehhez a háborúhoz. Én a magam részéről kategorikusan ellenzem.”

A háború éveiben Bethlen minden lehetőséget felhasznált arra, hogy álláspontját érvényre juttassa. Nagy, plenáris ülésekre a parlamentben nem került sor. A felsőházi bizottságok valamennyi ülésén Bethlen a háború folytatása ellen szólalt fel. Mégis, mivel a „szenátorok már idősök, és maga a felsőház rendkívül nyugodt intézmény”, az ott elhangzott felszólalások nem találhattak széles visszhangra az országban. A háború ellen lépett fel a Bethlen fiának szerkesztésében megjelenő *8 órai Újság* is. A magyar kormányzat nem fogantatosított aktív intézkedéseket Bethlen tevékenységével szemben. Esetenként 3–4 napos időtartamra betiltották az újságját. Felszólalásait gyakorta más szenátorok is támogatták. 1944 márciusában, Magyarország német megszállását követően, Bethlen újságját végleg betiltották. A németek letartóztatták a magyar politikai élet kimagasló személyiségeit, olyanokat, akik németellenes nézeteikről voltak ismertek. Szándékukban állt Bethlen letartóztatása is. Horthy azonban megszervezte Bethlen szökését. Március 19-től egészen december elejéig Bethlen Magyarország különböző helyein rejtőzött, többek között Szegeden, Szombathelyen és másutt.

A Vörös Hadsereg oldalára való átállás körülményei

Az utóbbi hónapokban Bethlen Marcali körzetében egy Boronka nevű községben rejtőzködött, egy baráti családnál. Igyekezett folyamatosan meggyőzni közeli ismerőseit arról, hogy az oroszok nem emberevők, és hogy megmenthetik saját magukat azáltal, ha átállnak az oroszok oldalára. Megnyerő szavai hatására az öt befogadó család és közeli hozzátartozói, valamint Trinkwald repülő százados vele együtt egy közeli erdőbe menekült, ahol öt napon át várták az oroszok beérkezését. December 5-én a százados elhagyta az erdőt, felkereste az egyik szovjet lövészhadosztály törzsét és elmondotta, hogy Bethlen szándékában áll az oroszok oldalára való átállás. December 7-én Bethlen elhagyta az erdőt és megadta magát az orosz parancsnokságnak. Kijelentette: „Szeretnék szolgálatot tenni hazámnak. Oroszországban fogságban van a magyar honvédség vezérkari főnöke, Vörös János. Szeretnék beszélni vele. Ő azonban, katona létére, nem tud olyan mértékben segíteni az orosz hadvezetésnek, mint én. Segíteni szeretnék ezzel a magyar népnek is.

Már márciusban szándékomban volt az oroszok oldalára való átállás. Kerestem a lehetőséget, hogy repülőgépen átrepüljek önkökhöz. A németek azonban valamennyi repülőteret el-

foglalták és így nem tudtam a szándékomat megvalósítani. Most sikerült megszabadulnom a németektől és lehetőséget kapnom, hogy hasznot hajtsak nemzetemnek.”

Horthy viszonya a háborúhoz

„Én jól ismerem Horthyt. Igen gyakran beszélgettem vele és kicseréltük a helyzettel kapcsolatos nézeteinket. Horthy segített abban, hogy a németek elől elrejtőzhessenek. Miután ez év márciusában megszöktem, Horthyt még négy-öt ízben láttam. Horthy már régen kezdte megérteni, hogy a Németországgal való szövetség pusztulást hoz Magyarországra. Már a Don-menti katasztrófát követően arról beszélünk Horthyval, hogy katonáink semmiért áldozták életüket, számukra idegen ügyért küzdöttek. Horthy többször szót váltott a vezérkar képviselőivel, 3 vagy 4 levelet küldött Hitlernek arra törekedve, hogy visszavonja a magyar csapatokat a keleti arcvonalról, de ezt elérnie nem sikerült. Én többször szemére vettem: »Miféle képviselője vagy egy független államnak, ha nem áll hatalmadban saját csapataink visszahívása?« Az a döntés Horthy részéről, hogy az ország lépjen ki a háborúból, fokozatosan érett be. Ez év júliusában véglegesen döntött a németekkel való szakításról. Erről nyilatkozott a hozzá közel álló személyiségek körében, így előttem és Fischer [Keresztes-Fischer Ferenc] belügyminiszter előtt is.”

A szeptemberi tanácskozás Horthynál

Szeptember közepén (10-én) Horthy rezidenciáján tanácskozáson vett részt a magyar katonai és politikai élet kimagasló személyiségei. Összesen kb. 15 fő volt jelen. Közöttük maga Horthy, Lakatos miniszterelnök, Bethlen, Károlyi és Esterházy volt kormányfők, Csatai honvédelmi miniszter, Vörös János vezérkari főnök, Róder és Kánya Kálmán, a volt külügyminiszter, Magyarország berlini nagykövete és mások.

A tanácskozás közel öt és fél órán át folytatódott. Horthy megvitatásra javasolta Magyarország katonai és politikai helyzetének kérdéseit. Csatay honvédelmi miniszter jelentést tett az arcvonalakon kialakult helyzetről és olyan következtetésre jutott, hogy Németország és szövetségeseinek háborúja vesztett ügy. Vörös vezérkari főnök Németország ember- és anyagi tartalékainak helyzetéről, a szövetségesegek helyzetéről és az ellenség állapotáról tett jelentést és arra a következtetésre jutott, hogy a honvédelmi miniszter álláspontjával ért egyet. A hadsereg képviselőit követően Bethlen szólalt fel, kijelentve, hogy ő mindenkor a háború ellen volt, és természetesen támogatja a katonák olyan véleményét, hogy azonnal be kell szüntetni a hadviselést. Tovább háborúzni — nemzetellenes büntett. Az elmúlt háborúban Hindenburg és Ludendorff, elismert katonai szaktekintélyek, nem várták meg, amíg az ellenség csapatai elérik Berlint, és elismerték, hogy Németország elvesztette a háborút. A magyar nép körében már öt éve folytatnak olyan propagandát, miszerint az oroszok vadállatok, felgyűjtják az ország valamennyi városát, felakasztják vagy agynlóvik az egész magyar lakosságot, ha bevonulnak az országba. „Ha az oroszok szövetségesként jönnek be ide — szögezte le Bethlen —, úgy magatartásuk a legcivilizáltabb lesz a világ népei között. Ha azonban elenséggként, akkor nem állhatok jól semmiért sem. Bennünket Oroszországgal szoros közös érdekek fűznek össze. Hasonlóan vélekedünk Romániáról is. Mi, az oroszokhoz hasonlóan, abban vagyunk érdekeltek, hogy csökkentjük Németország befolyását Közép-Európában, kiegyensúlyozottá tegyük az erőviszonyokat Európában Oroszország hatalmával. Elengedhetetlennek tartom, hogy késedelem nélkül küldötttséget menesszünk Moszkvába a fegyverszüneti tárgyalások megkezdésére.”

Lakatos miniszterelnök: „A katonai helyzet valóban olyan, ahogyan azt a hadsereg képviselői szemléltetik. Elkerülhetetlen a békekötés az oroszokkal. Egy ilyen felelősségteljes döntés meghozatalához azonban a parlament egyetértésre szükségeltetik.” Esterházy volt kormányfő: „Amikor a kormány hadat üzent Oroszországnak, nem kérte ki a parlament véleményét. Ezzel megszegték az alkotmányos törvényeket. Csupán néhány tekintélyes parlamenti képviselőt hívtak össze. A jövődő békeidők parlamentje megbocsájtja, ha szankció-

ja nélkül kötünk az ország számára előnyös békét, de sohasem bocsájtja meg, hogy tudomása nélkül indítottunk a nemzet számára pusztulást hozó háborút.”

Kánya, volt külügyminiszter és egykori berlini nagykövet: „A németek sem ma, sem bármikor a múltban nem mutattak szeretetteljes magatartást Magyarország iránt. Ez az ország számukra csupán eszköz céljaik eléréséhez. Ezért Magyarországnak saját egyéni érdekeit szem előtt tartva kell lépnie és befejeznie a háborút, amely pusztulást hoz számára.”

Károlyi eléggé szűkszavúan érvelt: „Nincs miért tovább folytatni a már régen elveszített háborút. Haladéktalanul be kell azt fejezni.”

A tanácskozáson egyetlen résztvevő sem akadt, aki a háború folytatását szorgalmazta volna.

Kifejezésre juttatták azt az igényt, hogy egy ilyen jelentős kérdésben elengedhetetlen a kormány döntése. Ezzel a nézettel szemben foglalt állást ismételten Bethlen: „A kormánynak minden felelősséget magára kell vállalnia. Ha ezt a kérdést a minisztertanács elé visszük döntésre, akkor arról a németek haladéktalanul tudomást szereznek. A kormányban árulók foglalnak helyet, a németek közvetlen kémei, mint Jurcsék földművelésügyi és Reményi-Schneller pénzügyminiszter.

A miniszterelnök ennek ellenére a következő napon 9 órára összehívta a kormány ülését. Az ülés megnyitását követő fél órán belül a németek már tudtak a kormány üléséről. Itt a kormányfő által előterjesztett javaslattal szemben éles bírálatot élt a két áruló miniszter. A minisztertanács döntése nélkül pedig Lakatos nem vállalta el, hogy lépéseket tegyen a békekötés érdekében, mivel félt a németek részéről bekövetkező letartóztatásától.

Bethlen a kormányülést követően, úgyszintén a letartóztatástól tartva, haladéktalanul elhagyta Budapestet. A következő reggelen Horthy gépkocsit küldött érte. Elmondotta Bethlennek, hogy a minisztertanács ülése nem hozott döntést és ő személy szerint jól tudja, mit kell tennie. Bethlen azt javasolta a kormányzónak, cselekedjék a „saját szakállára és kockázatára”, figyelmen kívül hagyva a minisztertanács és a miniszterelnök állásfoglalását. Horthy egyetértett és négy fős küldöttséget menesztett Moszkvába a fegyverszüneti feltételekkel kapcsolatos előzetes tárgyalások lefolytatására.

A németek csapatösszevonást hajtottak végre Budapest körzetében, ezen belül két harcoksi-hadosztályt csoportosítottak át Ausztria területéről. Azonnali hatállyal letartóztatták a Horthy híveként ismert hadtestparancsnokot, a Budapesti Helyőrség parancsnokát.

Október elejétől Bethlen Boronka községben rejtőzködött, így nem volt lehetősége arra, hogy közvetlenül figyelemmel kísérje a politikai események kibontakozását. Boronkán kereste fel őt a Horthy által Moszkvába küldött négy fős küldöttség két tagja és beszámolt a moszkvai tárgyalások eredményeiről. Egyikük az ismert könyvkiadó, Faust Imre volt, aki kommunistaként lépett fel. A másik küldött nevét Bethlen nem említi. A küldöttek elmondották, hogy Moszkvában nagy szeretettel fogadták őket, egyetértésüket hangoztatták a téren, hogy készek egy hivatalos tárgyaló küldöttséget fogadni, de két elengedhetetlen feltételt szabtak a béketárgyalások elé.

1.) Magyarország szakít Németországgal és hadat üzen a németeknek.

2.) A szovjet csapatok bevonulnak Magyarország területére.

Foglyunk számára ismeretes, hogy Horthy egy második, hivatalos küldöttséget irányított Moszkvába azzal a felhatalmazással, hogy írjanak alá fegyverszüneti feltételeket. Horthy ismert proklamációját nyilvánvalóan azért készítette el, mert az előzetes fegyverszüneti feltételeket már aláírták és szükségessé vált az első lépés megtétele az egyezmény életbe léptetése érdekében.

Néhány tájékoztató adat

A foglyunk hallott arról, hogy Szálasi emberei és egy csoport magyar egyenruhába öltözött német katona támadást intézett a Palota ellen, ahol Horthy tartózkodott. Ezeket az értesüléseket támasztják alá azok a fényképek, amelyeket a képes újságok közöltek a Palota ostroma során elesettek temetéséről. Bethlen úgy véli, hogy teljesen kizártak azok a híresztelések, mi-

szerint az utóbbi hónapokban találkozási került volna sor Hitler és Horthy között. A helyi önkormányzatok köztisztviselői sorában ma számosan Horthy hívei. Így a megyei vezetők és Marcali helyőrség-parancsnoka kijelentették, hogy Horthy hívei és szabotálni fogják a Szálasi-kormány rendeleteit. Rejtegették a nyilasok ellenségeit, ellátták őket okmányokkal, szállító eszközökkel stb.

Bethlen arról is hallott, hogy Magyarország valamennyi letartóztatott politikai vezető személyiségét Szálasi élve a Dunába dobatta. Ezt konkrétan éppen a külügyminisztérium politikai kancelláriájának vezetőjével kapcsolatban hallotta.

Szálasi és pártja nem élvez széleskörű támogatottságot a magyar nép körében. A parasztság szinte semmit sem tud Szálásiról. Bizonyos tekintélyt élvez Szálasi a tisztikar körében. Ez azzal magyarázható, hogy a tisztikar zömét Magyarország a volt osztrák–magyar hadseregtől örökölte. Ezek a tisztek zömében német származásúak (osztrákok) és ezért szimpatizálnak Németországgal és annak magyar ügynökével — Szálásival.

Az 57. HDS. Pol. o. 7. alo. vez.

(Kryukov alezredes)

A 3. Ukrán Front Pol. Csf-ség 7. osztályának instruktora

(Komarov százados)

OF FEE VK Központi Archívum Fond: 243. Opisz: 2914. Ügyirat: 242. Lapoldal: 238., 252–258. 1944. december 8.